

Hög tid att reformera personnamnsrätten

Av rättschefen OLLE ABRAHAMSSON

Statens behov av att säkert kunna identifiera medborgarna samt värdet av samhörighet inom familjen och släkten är två fundament som hittills har burit upp namnlagstiftningen. För den parlamentariska kommitté som nyligen avslutat sitt arbete har utgångspunkten i stället varit att individens rätt att själv välja sitt namn är ett överordnat intresse. Kommitténs förslag till lagstiftning bryter härigenom med tankemönster som tidigare ansetts självklara. I artikeln beskrivs hur det varit möjligt att utforma en för den enskilde mer tillåtande lagstiftning utan samhällsskadliga effekter och ett urartat namnskick som följd, samtidigt som det har gällt att skapa förutsättningar för en mer enhetlig och rättssäker tillämpning.

1. Inledning

När justitierådet Olle Höglund år 1972 fick i uppdrag att se över den då gällande namnlagen hade han framför sig ett utredningsarbete som skulle pågå i nära sju år. Höglunds förslag till lagstiftning var i flera avseenden radikala. Han ansåg t.ex. att en make när som helst bör få ta tillbaka ett efternamn som förvärvats genom tidigare äktenskap och att faderns uppfattning inte bör ha någon betydelse om modern önskar att deras gemensamma barn skall få hennes nya makes efternamn. Inte heller föreslog han någon gräns för hur många gånger en person bör ha rätt att byta sitt efternamn. Trots att regeringen på alla dessa punkter gick på en mer återhållsam linje väckte dess våren 1982 framlagda proposition om en ny namnlag häftiga reaktioner från en konservativ opinion som var starkare än man hade förutsett. För att bättre tillgodose intresset av namnstabilitet och familjesammanhållning fann sig riksdagen föranlåten att införa ytterligare spärarrar mot namnbyten. Resultatet blev en komplicerad och, som det skulle visa sig, svårtillämpad lagstiftning som trots ansatser till ett individualistiskt perspektiv dåligt svarade mot medborgarnas behov.

Våren 2010, jämnt nio år efter att riksdagen först hade uppmanat regeringen att låta utreda behovet av nya namnregler, kom en sådan utredning till stånd. Namnlagskommittén har bestått av 15 ledamöter från de åtta riksdagspartierna och med artikelförfattaren som opolitisk ordförande. Efter drygt tre års arbete presenterade kommittén ett förslag (SOU 2013:35) till en ny lag om personnamn, som ger medborgarna betydligt större frihet att själva välja sina namn och som därtill låter dem göra detta på ett enkelt sätt. För kommittén var det sam-

tidigt angeläget att rida spärr mot en alltför stor tolerans i fråga om formen på de namn som får godkännas, att ge de mer ovanliga efternamnen en starkare ställning samt att skydda kulturarvet mot ett stötande utnyttjande av historiskt kända efternamn. Det gällde alltså att på samma gång liberalisera och skärpa regelverket, och detta om möjligt under politisk enighet i kommittén. Det gällde dessutom att komma till rätta med en alltför divergerande och därmed rättsosäker tillämpning av namnreglerna inom och mellan de beslutande instanserna.

2. Byte till patronymikon och till vanliga efternamn

Det uråldriga bruket att ge barn efternamn bildade på faderns eller moderns förnamn med tillägg av någon av ändelserna son eller dotter kom på 1900-talet att motarbetas av statsmakterna som menade att varje individ borde ha ett såvitt möjligt särskiljande namn. Alltsedan 1963 års namnlag har förvärv av patro- och metronymikon varit i princip förbjudet, samtidigt som de allmänt förekommande sonnamnens personliga karaktär alltmer har gått förlorad. Den som i dag har ett vanligt sonnamn har bara undantagsvis förvärvat det som ett patronymikon bildat på faderns förnamn. Denna utveckling återspeglas inte i lagstiftningen, som ännu upprätthåller föreställningen att sonnamnen såsom varande unika efternamn är berättigade till namnrättsligt skydd och därför får förvärvas som patronymikon bara om det finns särskilda skäl för detta.

För Namnlagskommittén stod det tidigt klart att motiven bakom denna restriktiva hållning inte är hållbara, i synnerhet som efternamnets betydelse som individualiseringsinstrument drastiskt minskade redan när ordningen med personnummer infördes. Son- och dotternamn bildade på en förälders förnamn skall därför enligt kommitténs förslag kunna ges till barn och även fritt kunna förvärvas av vuxna. Förvärvet skall räknas som familjerättsligt och få göras utan avgift.

Kommittén har emellertid inte stannat vid detta, utan har bedömt att mycket vanliga efternamn, vare sig de är sonnamn eller ej, över huvud taget inte behöver något namnskydd. Antalet Johansöner, Bergkvistar och Lundinare är redan så stort att det för de befintliga namnbärarna inte har nämnvärd betydelse om antalet ökar ytterligare. Vem som vill skall därför utan behovsprövning kunna byta till ett efternamn som är så vanligt att det bärs av 2 000 personer eller fler. I praktiken innebär det att cirka 470 efternamn förlorar sitt namnrättsliga skydd. Gränsen är satt så pass högt med hänsyn till att en stark sammanhållning som berättigar till namnrättsligt skydd kan finnas även i relativt stora släkter, såsom Geijer, Helsing, Huss och Ugglå.

Den frihet som dessa båda reformer ger åt medborgarna har ett värde i sig. De kan i många fall också innebära ett enkelt sätt att uppnå namnsamhörighet mellan närstående. Förföljda personer kan

utan byråkratisk omgång växla namnidentitet och på så sätt minska sin utsatthet. De integrationspolitiska effekterna skall inte heller underskattas. Exempelvis har personer med svenska namn större utsikter att bli kallade till anställningsintervju än personer med utländskt klingande namn¹. Detta och liknande argument har redan misstänkliggjorts såsom ett sätt att legitimera den strukturella diskrimineringen i samhället. Men för kommittén har ett individuellt rättighetsperspektiv varit avgörande: Lagen öppnar för alla men tvingar ingen att byta till ett i Sverige väl etablerat efternamn.

3. Dubbla efternamn

Nu gällande namnlag innehåller ett förbud mot nybildning av dubbla efternamn, dvs. namn som Cavalli-Björkman, Peterson-Berger och Wiven-Nilsson. Som kompensation för detta förbud infördes en möjlighet för make och i vissa fall barn att jämte efternamnet bära ett personligt *mellannamn*. Endast en av makarna får bära ett samhörighetsmarkerande mellannamn, och ett mellannamn får inte heller föras vidare, inte ens till egna barn. Som skäl anfördes att dubbelnamnens längd gjorde dem svårhanterliga och att behovet av att visa familjesamhörighet tillräckligt tillgodosågs om den ena av makarna gavs tillfälle att bära mellannamn.² Även om man går långt tillbaka i historien torde det vara svårt att finna exempel på en lika monumental felbedömning från lagstiftarens sida.

Erfarenheten av 1982 års namnlag visar att ingen enskild bestämmelse har vållat så mycken sorg och förbittring som förbudet mot dubbla efternamn. Mellannamnsalternativet visade sig redan från början vara otillräckligt, eftersom det inte förmår leda till full namngemenskap inom familjen och inte heller tillåter att namnet förs vidare till närstående. Makars längtan efter att få bära ett gemensamt efternamn vari bådas efternamn ingår har varit så stark att de inte sällan har försökt kringgå lagstiftningen, något som i vissa fall även har lyckats. Redan i RÅ 1987 ref. 117 godtog Regeringsrätten en serie av invecklade namnbyten som enbart syftade till att två makar i sista omgången båda skulle få bära mellannamn. Några domstolar har sedermera tolkat rättsfallet som att makar, i strid med namnlagens ordalydelse, genom en enda anmälan om ändring av efternamn och samtidig registrering av mellannamn kan få till stånd en likformig kombination av mellannamn och efternamn. I andra fall har makar som en nödlösning bildat ett gemensamt nytt efternamn med beståndsdelar från bådas efternamn.

Kommittén valde att inte ens försöka modernisera reglerna om mellannamn utan i stället göra rent hus med hela detta rättsliga mo-

¹ Förhållandets allmängiltighet bekräftas av en OECD-rapport den 13 juni 2013: "Generally, a person with an immigrant-sounding name, for example, has to send at least twice as many applications to get a job interview than one with a non-immigrant name".

² SOU 1979:25 s. 83 f och 93 f; prop. 1981/82:156 s. 34 ff; LU 1981/82:41 s. 29 f.

ras. Kommittén föreslår därför att den svenska namnrätten åter skall tillåta att nya dubbelnamn bildas. Två namn som var för sig kan förvärvas som efternamn skall få tas som ett dubbelt efternamn. Valfrihet skall råda i fråga om namnens ordningsföljd, om det skall vara bindestreck mellan dem och om något av namnen skall strykas eller bytas ut. Nya mellannamn skall inte kunna tas, men den som redan har ett mellannamn behåller det så länge han eller hon önskar.

Den återintroducerade möjligheten att anta dubbelnamn har enligt kommitténs förslag generell räckvidd och är alltså inte begränsad till familjerättsliga förvärv. Vem som helst skall kunna ansöka om att få komplettera sitt efternamn med ett befintligt eller nybildat annat efternamn. En strikt begränsning skall dock gälla på så sätt att efternamn som består av fler än två namn inte får bildas. Den som har ett dubbelnamn och vill lägga till ytterligare ett efternamn måste alltså först välja bort ett av de namn som ingår i dubbelnamnet.

Dubbelnamnsreformen har även en jämställdhetspolitisk dimension. Vid giftermål är det fortfarande långt vanligare att kvinnan tar mannens efternamn än tvärtom. Blir kommitténs förslag verklighet kan makarna bilda ett gemensamt dubbelt efternamn utan att någon av dem behöver avstå från sitt eget efternamn. I praktiken innebär det att kvinnors efternamn bevaras och förs vidare i större utsträckning än i dag.

4. Förvärv av efternamn genom äktenskap

Under arbetet med 1982 års namnlag ville utredaren Olle Höglund och även regeringen avskaffa den regel som dittills gällt om att kvinnan vid äktenskap automatiskt förvärvar mannens efternamn och i stället införa den ordningen att makar vid giftermål behåller sina efternamn såvida de inte särskilt anmäler annat. Riksdagen visade sig emellertid inte vara beredd till en så stor förändring. Man ängslades för att lagen skulle uppfattas så att den rekommenderade makar att ha olika efternamn, i strid med det stora flertalets önskan att efter vigseln bära ett gemensamt efternamn. För Namnlagskommittén har det framstått som att tiden sedan länge är mogen för en huvudregel av just den innebörd som riksdagen då avisade. Att ett skifte till denna huvudregel dock ännu inte är helt okontroversiellt framgår av att två av kommitténs 15 ledamöter på denna punkt har reserverat sig till förmån för nu gällande ordning.

Det av kommitténs förslag som förmodligen kommer att möta mest motstånd avser frågan huruvida så kallade giftasnamn skall få föras vidare till en ny make. Förslaget går ut på att en make som har behållit sitt namn från ett tidigare äktenskap och som sedan gifter om sig skall ha rätt att föra efternamnet vidare, inte bara som i dag till gemensamma barn i det nya äktenskapet, utan också till den nya maken. Kommittén menar att det är principiellt fel att göra åtskillnad mellan namn beroende på hur de en gång har förvärvats och framhåller att

ett vidareförande av "giftasnamnet" är det enda sättet att uppnå namngemenskap i den nya familjen utan att någon av makarna tvingas att avstå från sitt eget efternamn³. Mot detta förvisso ganska radikala förslag har tre ledamöter (M, KD, SD) reserverat sig.

5. Upprepade namnbyten

Lagstiftaren har hittills kringgärdat reglerna om byte av för- och efternamn med ett antal spärrar i syfte att undvika upprepade namnbyten för en och samma person. För att få byta namn fler gånger än lagen i varje särskilt fall tillåter krävs att namnmyndigheten beviljar dispens. Motivet har varit behovet av namnstabilitet och särskilt risken för namnbyten i bedrägligt syfte. Kommittén menar att dessa farhågor har varit starkt överdrivna och föreslår att spärreglerna helt avskaffas. Det kan naturligtvis inte uteslutas att möjligheten till upprepade namnbyten missbrukas, men risken är så liten att den inte står i rimlig proportion till den väsentligt ökade frihet för medborgarna som det innebär att slippa söka dispens om de anser sig behöva byta namn fler än en eller två gånger. En naturlig spärr mot ideliga namnbyten ligger redan däri att andra än familjemässigt relaterade efternamnsbyten även fortsättningsvis skall vara avgiftsbelagda och att ett så förryckt beteende framför allt drabbar den namnsökande själv i form av bland annat tvungna utbyten av identitetshandlingar.

6. Administrativt skydd för efternamn

Den som har ett ovanligt efternamn skall inte behöva tåla att någon annan tar ett namn som är identiskt eller förväxlingsbart med detta. Namnlagen stadgar därför att som efternamn inte får godkännas namn som lätt kan förväxlas med ett efternamn som någon annan lagligen bär. Detta namnskydd har i praktiken visat sig vara ganska svagt. Milmark har godkänts som nytt efternamn trots att det redan fanns personer som hette Millmark respektive Milemark. Nomell har godkänts trots att Numell fanns. Hölje och Anderhed har godkänts utan hinder av att efternamnen Höljö och Andered fanns sedan tidigare. Det är inte tillfredsställande att namnlagen, som den alltså tillämpas i dag, i så hög grad tillgodoser sökandenas intressen på namnrätts-havarnas bekostnad. Av den anledningen föreslår kommittén att namnskyddet i förväxlingsriskfallen stärks på så sätt att den särskilda kvalifikation tas bort som ligger i att namnen "lätt" skall kunna förväxlas. Det skall alltså i fortsättningen vara tillräckligt att en förväxlingsrisk alls föreligger mellan det sökta och det befintliga namnet.

7. Materiellt skydd för efternamn

Vid sidan av det skydd som består i att ingen får ta ett förväxlingsbart efternamn ger namnlagen ett materiellt skydd mot att den som har

³ Såvida inte den nya maken råkar ha samma efternamn som den andras "giftasnamn".

ett egenartat efternamn till sin nackdel utsätts för obehörig användning av namnet. Bestämmelsen har visat sig svårtolkad och har ställt till problem i rättstillämpningen. Som ett tidigt exempel kan nämnas NJA 1973 s. 717 där Högsta domstolen med rösterna 3 mot 2 fann att skogsägarföreningen Vänerskog inte hade rätt använda det firmamnamnet med hänsyn till innehavarnas av efternamnet Wänerskog intressen. Kommittén föreslår att bestämmelsen förenklas genom att begreppet "egenartat efternamn" avskaffas och menar att den avgränsning som ligger redan i kravet på nackdel och obehörigt användande är fullt tillräcklig.

Också andra förenklingar föreslås när det gäller reglerna om skydd mot kommersiell användning av andras efternamn. Däremot anser kommittén att ett rent privat bruk av någon annans efternamn inte längre behöver regleras särskilt, det räcker med det skydd som består i att namnet utgör hinder för nybildning av ett identiskt eller snarlikt efternamn. Även de särskilda reglerna om fastställsetalan bör utgå, eftersom dessa helt täcks in av rättegångsbalkens allmänna bestämmelser. Alltjämt behövs dock ett särskilt skydd mot att efternamn obehörigen utnyttjas som konstnärsnamn eller liknande.

8. Kontrollen av efternamns lämplighet

Modersveasborg, Liljewråål, Starkström, Rackare, Tvetomte, Talabani, Mackafoj, Nathaliespappa, Mikaelström, Muminsson, Qarasngi, Seydayéebdulcelil, Diclekahraman, Viyeyethas och Ukaabdulhak är exempel på *nybildade* efternamn som Patent- och registreringsverket (PRV) respektive Patentbesvärsträtten (PBR) ansett sig böra godkänna utan hinder av de lämplighetskriterier som finns angivna i 12 § namnlagen. Där anges att nybildade efternamn som är anstötliga eller som kan leda till obehag för bäraren inte får godkännas och inte heller "namn som till bildning, uttal eller stavning har en sådan språklig form att det inte är lämpligt som efternamn här i landet". Sistnämnda formulering ger intryck av att nya namnförslag skall underkastas en ganska sträng språklig prövning, medan de nyss angivna exemplen närmast tyder på att någon språklig granskning över huvud taget inte förekommer. Avsaknaden av en sådan granskning bekräftas av att det sedan åtskilliga år inte förekommer att språklig expertis rådfrågas i mål och ärenden om personnamn.

En grundorsak till att även de mest egendomliga nybildningar — såsom Svinevit, Pottomsson, Elfenbensros, Örnefjärden, Rymdport, Molntuss, Hårzon, Ugasyusuf, Bouzhanieilam, Shakibimomtaz, Styktenhielm och Griffelcrona — numera utan vidare godkänns som nya efternamn torde vara att namnlagens krav på språkriktighet var fel tänkt och fel utformat redan från början. Lagstiftaren insåg inte att det behövdes en rättslig ram för bedömningen, med påföljd att det överlämnades till PRV och domstolarna att efter tycke och smak godkänna eller förkasta nya namnförslag. I stället för att utgå från det

sökta namnets allmänna lämplighet ”här i landet” hade språkravet, för att få stadga och stringens, bort sättas i relation till ett existerande efternamnskick — som vanligen men inte nödvändigtvis hade behövt vara det svenska.

Möjligheten att anknyta till det befintliga namnskicket stod till buds för 1982 års lagstiftare men knappast för Namnlagskommittén. Ty vad skulle det ha tjänat till, när det befintliga namnskicket ser ut som det gör? För att i någon mån bryta myndigheternas laissez-fairebetonade praxis var kommittén tvungen att gå en annan väg. Kommittén betonar att endast ord som verkligen kan betraktas som namn får godkännas som nybildade efternamn och formulerar ett nytt lämplighetskrav i det att namn som av språkliga eller andra skäl är uppenbart olämpliga som efternamn skall förvägras godkännande. Kravet ges kontur och skärpa av en förfarandebestämmelse som innebär att i frågor om namns lämplighet från språklig eller annan synpunkt skall yttrande inhämtas från sakkunnig myndighet, om detta inte är uppenbart obehövt. Kravet på medverkan av språklig expertis skall inte gälla bara för nybildade efternamn utan också i fråga om ansökningar som rör förnamn.

9. Förvärv av utdöda släkters efternamn

Regeringsrätten meddelade år 1996 ett avgörande som skulle visa sig få fatala konsekvenser för efternamn som tillhört utdöda släkter, oftast på svärdssidan utslocknade adelsätter. PBR hade medgivit en person att byta till namnet *Leijoncrona*, under åberopande av att den utdöda ätten Leijoncrona inte var allmänt känd i den mening som avses i 13 § namnlagen. Den bedömningen påverkades enligt PBR inte av det hade funnits flera framstående bärare av namnet, bland andra en generalkommissarie Johan Leijoncrona, som Kronobergsparken på Kungsholmen är uppkallad efter, och dennes son Christoffer Leijoncrona, som var envoyé vid engelska hovet och framstående skald. Regeringsrätten fann emellertid, med hänvisning till att Leijoncrona förekom som uppslagsord i Nationalencyklopedin (NE), att namnet var allmänt känt och därför inte kunde godkännas som efternamn åt en ny bärare (RÅ 1996 ref. 29).

PBR kom i sin fortsatta praxis att på ett ytterligt nitiskt sätt ta fasta på Regeringsrättens motivering. Adelsnamn som inte förekommer i NE har undantagslöst ansetts vara icke allmänt kända och därmed lediga för ansökan när det inte funnits några nu levande bärare av namnet. Det har inte ansetts spela någon som helst roll om namnet varit upptaget i andra uppslagsverk eller i vilken utsträckning det förekommer på Internet. Sedan denna egendomliga praxis blev bekant för allmänheten har en strid ström av ansökningar om byte till gamla adelsnamn nått PRV, som efterhand sett sig nödsakad att anpassa sig till överinstansens tolkning av begreppet ”allmänt känt”. Följden har blivit att historiska namn som Liljesvärd, Cederflycht, Silfvercreutz,

Nordenstråle, Lagersparre, Rosenklinga, Gyllenstam, Gyllenheim, Gyllenbielke och hitintills ett 60-tal andra utan vidare har kunnat annekteras av oskylda sökande. I just fallet Gyllenbielke ansågs det sakna avgörande betydelse att Gyllenbielkeska stiftelsen och det ännu verkamma Gyllenbielkeska hospitalet i Kvidinge energiskt motsatte sig att namnet skulle få antas som efternamn av en för dessa inrättningar okänd person.

Samma öde har drabbat släkter som fortlevde långt in på 1900-talet, såsom Adlerstam, Nordenstjerna och Gripensvärd. Adliga ätten Gripensvärd dog ut 1942 på manssidan och 1974 på kvinnosidan. Trots att PRV konstaterade att den på Nationalmuseum representerade konstnären Fredrik Otto Gripensvärd är omnämnd i Svenskt Konstnärslexikon som utkom senast 1967 godkändes ansökan om byte till det namnet med hänvisning till att det inte fanns upptaget i NE.

PRV gjorde för några år sedan ett försök att ifrågasätta NE-doktrinen då man nekade två makar i Solna att anta namnet Stiernkors, som hade tillhört en svensk-finsk adelsätt. Av Svensk Uppslagsbok framgick att en Stiernkorsare hade varit biskop i Åbo, en annan högt uppsatt militär under Erik XIV och Johan III. Men namnet fanns inte i NE och därför medgav PBR sökandena att byta till Stiernkors.

Sedan namnlagens tillkomst har utöver fallet Leijoncrona endast två avslag meddelats, avseende namnen Sprengtport och Meijerfeldt. Men avslagen har inte primärt motiverats med dessa släkters ryktbarhet och historiska betydelse utan med det förhållandet att namnen upptagits i NE under egen rubrik.

Praxisutvecklingen på området kan inte beskrivas på annat sätt än att rättstillämpningen har gått över styr. För att återföra den på en mer rätlinjig kurs föreslår kommittén att *historiskt* kända efternamn som har burits av utdöda släkter inte får godkännas som efternamn. Motivet är inte att skydda adeln och Riddarhuset utan att värna ett för landet gemensamt historiskt och kulturellt arv.

Den inskränkning som kommittén i detta avseende föreslår är desto mer berättigad som det fortsatt kommer att vara fullt möjligt att bilda nya efternamn med adelsliknande klang, även sådana som har inslag av heraldiska begrepp och symboler. Namn som Rosencreutz, Krusenstråhle, Oxenskjöld, Silverkors och andra "påhittade" adelsnamn har redan i stor utsträckning godkänts som nya efternamn. Möjligheterna härvidlag ter sig närmast oändliga. Autentiska namn som hämtas upp ur det förgångna och som tillhör den svenska historien — enligt uppgift återstår ännu cirka 2 300 namn som burits av utslocknade svenska och finländska adelsätter — bör däremot fredas från obehörigt bruk och inte lättsinnigt skingras för vindarna så som blivit följden av domstolarnas hittillsvarande tolkning av begreppet "allmänt känt efternamn".

10. Skatteverket ny namnmyndighet

Personnamnsärenden hanteras i dag dels som anmälningsärenden av Skatteverket i egenskap av folkbokföringsmyndighet, dels av PRV i egenskap av namnmyndighet. Uppdelningen är svåröverskådlig och ställer till problem både för namnsökandena och myndigheterna själva. Saken kan illustreras med att ansökan om ändring av ett förnamns stavning skall behandlas — avgiftsfritt — av Skatteverket, förutsatt att uttalet av namnet inte samtidigt ändras. Men om så bedöms vara fallet är det PRV som, mot fastställd avgift, skall pröva tillåtligheten av stavningsändringen.

Det är möjligt att en klarare och för allmänheten mer begriplig skiljelinje mellan Skatteverkets och PRV:s kompetensområden skulle kunnat tillskapas inom ramen för nuvarande ordning. Namnlagskommittén förordar emellertid den mer genomgripande lösningen att Skatteverket får rollen av både folkbokförings- och namnmyndighet. Det innebär att PRV:s och PBR:s befattning med personnamnsärenden helt upphör. Avgörande för kommitténs ställningstagande har varit behovet av att få till stånd en effektivare ordning samt en jämnare och mer enhetlig praxis. Kommitténs genomgång av rättstillämpningen i de två olika beslutslinjerna (Skatteverket-förvaltningsrätterna-kammarrätterna-Högsta förvaltningsdomstolen respektive PRV-PBR-Högsta förvaltningsdomstolen) visar nämligen på besvärande skillnader såväl inom som mellan de olika instanserna, skillnader som är till förfång för förutsebarheten och ytterst rättssäkerheten.

Särskilt påfallande är hur ofta PBR ändrar PRV:s beslut i namnärenden, vanligen i tillåtande riktning. Av betydelse i det sammanhanget är att PRV inte har rätt att överklaga PBR:s beslut, detta till skillnad från Skatteverket som har rätt att föra talan mot sådana avgöranden av förvaltningsrätten som gått Skatteverket emot. Förhållandet har resulterat i en olycklig brist på prejudikat och gjort det möjligt för PBR att ganska ostört utveckla en tolkningsaktivism som PRV haft svårt att förlika sig med och som inte heller legat i fas med den något mer återhållsamma linje som gällt hos Skatteverket och i förvaltningsdomstolarna.

Även om rättstillämpningen varit någorlunda jämn hos förvaltningsdomstolarna har kommittén även hos dem funnit rikliga exempel på en oenhetlig och till synes slumpartad tolkning av de namnrättsliga reglerna. Namn som Hoffman, Rickman, Yskander, Krok och Solstråle har ansetts sakna påtaglig efternamnskaraktär och därför kunna godkännas som förnamn, medan motsatsen befunnits vara fallet med namn som Höst, Højje, Silfverstråhle och Moreira. Som förnamn har godkänts Bebben, Blomman, Proffe, Lego, Modesty, Puma och Månstråle men inte, under ungefär samma tidsperiod, Lingon, Måne, Mayday, Knalle, Snövit och Myran. Någon godtagbar förklaring går knappast att finna, men en bidragande orsak har sannolikt varit

bristen på enhetlig struktur och otillräcklig erfarenhet av namnfrågor hos de många enskilda beslutsfattarna.

Bristen på prejudikat har som nämnts bidragit till att rättsutveckling har spretat åt olika håll och gått i olika takt i de skilda instanserna. Just i fråga om förnamnets form kom emellertid ett vägledande avgörande år 2009, då Regeringsrätten med rösterna fyra mot en ändrade underinstansernas beslut och tillät två föräldrar att ge sin son bokstaven Q som förnamn (RÅ 2009 ref. 55 I). Avgörandet väckte uppmärksamhet även utanför juridiskt och språkligt intresserade kretsar och innebar en avsevärd uppmjukning av namnlagens förbud mot godkännande av namn som ”uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn”. Regeringsrättens motivering att ”[v]alet av förnamn är en så personlig angelägenhet att en omfattande valfrihet måste tillerkännas den enskilde” har kritiserats såsom icke relevant — namnlagen innebär ju att uppenbart olämpliga förnamn inte under några förhållanden får godkännas — och det återstår att se i vilken mån domen kommer att bidra till en ännu mer generös syn på hur ett förnamn, särskilt när det gäller barn, skall se ut för att kunna godkännas.⁴

Divergensen mellan och inom instanserna gäller inte bara namnens tillåtliga *form* utan spänner över hela det namnrättsliga fältet. Inte minst saknas en enhetlig linje när det gäller prövningen av om ett nybildat efternamn är så likt ett befintligt att det av den anledningen inte kan godkännas. I frågan finns ett par avgöranden av högsta instans, däribland ett där Regeringsrätten med ändring av PRV:s och PBR:s beslut vägrade godkänna det nybildade namnet Berneckow med hänvisning till att namnet Barnekow redan fanns (RÅ 2003 ref. 97). Avgörandet synes emellertid inte i nämnvärd mån ha utgjort någon hämsko på den härefter följande rättstillämpningen. Exempelvis fann PBR redan året därpå, med ändring av PRV:s avslagsbeslut, att det sökta namnet Bernemark inte var så likt det befintliga namnet Bernmark att det förelåg hinder för namnbytet.

För kommittén har *ett* sätt att få till stånd en mer enhetlig och rättssäker tillämpning av namnreglerna varit att göra dessa enklare, främst med avseende på det materiella innehållet men även när det gäller reglernas utformning. Ett annat och kompletterande sätt har varit att samla hela ärendehanteringens till en och samma myndighet, med nödvändighet Skatteverket. Fördelarna är flera och kan sammanfattas enligt följande.

Allmänheten behöver inte längre känna sig osäker i valet av myndighet. Myndigheterna själva slipper lägga ned arbete på att utreda om de har behörighet att fatta beslut i ärendet, varigenom uppnås en effektivare handläggning samt kostnadsbesparingar. Skatteverket och PRV behöver inte längre båda ägna sig åt samma tolknings- och tillämpningsproblematik, vilket innebär kompetens- och effektivitets-

⁴ Abrahamsson, *Skall man få heta vad som helst? En namnlagsutredares dilemma*. *Studia anthroponymica Scandinavica*, 2011 (s. 147 ff).

vinster, i synnerhet när det gäller hanteringen av förnamnsfrågor som i dag ofta engagerar båda myndigheterna. Överklagandeordningen förenhetligas, vilket skapar förutsättningar för en mer likartad och dessutom fylligare praxis. Kunskap och erfarenhet koncentreras, vilket på sikt leder till större effektivitet och framför allt en mer enhetlig och rättssäker hantering.